

Tornai József

És hosszú gyászokcsik

„Remegek a haláltól, hisz a Hádészben a szöglet,
ami vár rám, hideg és szűk, a lejárat is ijesztő,
s aki egyszer lemegy, az már soha fel nem jön a
fényre.”

(Anakreon, Radnóti Miklós fordítása)

Előszó

*Könyvek helyett gyógyszerre költök,
még járkáló halott vagyok.
Zajos népség csapkod körül,
hatvannál is több, ki itthagzott.*

*Vakon nevetek, beszélek, írok,
mintha nem tudnám: csöndesen
vagy villámmal jön a felhőszakadás,
hogy letépje fájáról szívem.*

Anyám

*Úgy hívták az összes
szomszédok: Tornai néni.
Télen-nyáron átkötött kendő:
nem szeretett a tükörbe nézni.*

*Fájós lábával bicegett a
konyha s a veteményes között.
Néha két kézzel szoritott
magához: „te büdös kölk!”*

Apám

*Nem szerette, hogy olvasok
(Anyám védte a könyveket.)
Mesélte, néha gyermekkorában
az ősök olyan hidegek*

*voltak, hogy mikor a marhákat
hajtotta ki a legelőre,
meztelen, fázó lábával
beleállt a tehénlepénybe.*

Ángyom

*Hogyha bezörgettem a kapun,
szaladt ki: „Nind, a Jóska!”
Nagybátyám tanyája körül
a Marcal és a puszta.*

*Rozskenyér. Fejés után
frissen-habosan a sajtárt
hozta mosolya. Kilencven év. Láttam,
mikor a Göncölön haladt át.*

Bella István

*Ki tudott vérzőbb verset írni
a szeretkezéseinkről?
Zongorázott és fordított,
piros álmokig ért föl.*

*Siratta nyíló-rét-apját,
fekete orosz földet.
Beszért a föld. Hallgatta ez a
merész szív. És megdőbbsent.*

Dr. Bollobás Béla

*Ő operálta a nagy beteget:
kétoldali középfülgyulladás
végzett volna gyorsan vele,
ha nincs ott Bollobás*

*magánklinikája. Tél, hó.
És asszisztense, a feleség.
Végignézttem, hogy vési a
sebész-isten a kislányom fejét.*

Csanádi Imre

*Nyakkendős paraszt, de ki írt varázslóbb
verset, mint A halottvivők éneke?
Ha benyitottam a szobájába,
soha nem tudtam, kidob-e,*

*olyan vad arccal fordult felém,
ahogy ott ült asztala előtt.
Egyszer azt mondta: „Elolvastam egyik
versed, aztán még egyet, aztán a következőt.”*

Cseres Tibor

*Tépte lelkét, hogy megírta
a Hideg Napokat. Gyergyóremete
fia. Ott voltam a szoborállításnál.
Nagy hó. És ott volt a szive.*

*Torlódó nép hajtotta elé
födetlen fejét. Székelyek.
Szakértője minden Éváknak:
Ádám, ki boldog sose lehetett.*

Fehér Ferenc

*Álom: a zárkában közlik:
halálra ítélték verseink miatt.
Reszketünk, sírunk. Testünk
sár, verejték-patak.*

*„Isten, kit a bölcs lángesze
föl nem ér” – suttogom Berzsenyit.
S göggel várod a halált. De
az Örökéj leterít.*

Fodor András

*„Olyan akartam lenni, mint a költők.”
Hosszú, de sima haja volt.
Sztravinszkijt nálad hallgattam
először. Nyáron két hétig Fonyóád*

*hársfája súgta a verseid.
Barátok vártak mindenütt.
Szerettük, ahogy táncoltál, énekeltél.
Nem tudtuk, hogy a boldog láz leüt.*

Gelencsér Teréz

*Hova lett az a köznapi nő és férfi,
ki a földön járt szerelmünk előtt?
Nem: nem emlékezhetett rá többé
villanatra sem örülete zöld*

*lángjaiban az a két egymást perzselő
agy. Az övé örök. Aztán úgy tűnt el,
selyem-por, ahogy egy lepkét
dörzsölünk szét a kezünkkel.*

Gerzson Pál

*Hányszor ültünk a Róka-rántón
Szigligeten! Hallgatom,
miket tanít a festészetről:
alattunk lent a Badacsony.*

*Képeit néha fölcseréltem
azzal, amit az ég kínált:
fecskéket láttam szállni vásznán
s a tájon egy-egy rajz-csodát.*

Határ Győző

*Londonból írta: Magyarországon
nem kell a te filozófiai
nyafogásod. Otthon lelkesedést
és politikát várnak, öreg faszi.*

*Egyedül vonyíthatsz, barátom,
nem vakkant vissza a kutya se,
ha neked, a költőnek a
Ding an sich a nagy lélek-sebe.*

Hernádi Gyula

*Talán filozófiája volt az oka
vagy szovjet hadifogoly-tábor?
Kávéházakban nem félt
pincérek sáska-mosolyától.*

*Én féltem. Vitattuk sokszor:
van-e vagy nincs az isten?
Pokol tornácán ül, ír
nagy ártatlanság-ingben.*

Hervay Gizella

*Hányszor jött hozzánk, kék a szája,
sírt, három napja nem evett.
Kéziratokat hozott mégis,
kijavítva a helyeket,*

*hol kis foltot találtam az
európai versrobbanásokon.
Merev volt már, hogy rátaláltak:
sokáig él még, biztosan tudom.*

Huszárik Zoltán

*Szörnyű sárkánygyíkom, ó a kedves fiú!
A mi barátságunk volt olyan szerelem,
melyben önmardosás, csalódás, szenvedés,
undok rémlátomás dudója megterem.*

*Ugyanígy szerettük Truffót és
Chirichót, a Krúdy- és Nagy László-mágiát.
Ő tanított meg, hogy vétkes, ki bűnösnek
nemcsak egyszer, de kétszer is megbocsát.*

Illyés Gyula

*A cél, a példa, hogy megérjem,
mint ő az ősz, a nyolcoanat.
Fehér a hajam, támolygok érett
gyümölcsű, nagy fája alatt.*

*Tihanyrév, nyár, kőasztalánál
dió, vörösbőr, Csoórrival.
Gógös agyak. De ő volt a szellem
és Európa és fiatal.*

Jánosy István

*Csak szeretni lehetett!
A jósága kötözött hozzá.
Úgy beszélt Buddháról és Jézusról,
mintha a szívünket tisztára tudná*

*mosni. Végleg. Mintha látná a jövőt.
Én nem voltam ennyire szelíd
modern örvényeinkben. Tudása
megálmodta az emberiben az istenit.*

Katona Jenő barátom

*Volt egy fajunkra égetett
mondása: „az emberek furcsák”.
Belenyugvás szava. Mégse kerülhette
el crô-magnoni ősei sorsát,*

*férfibetegség vette semmibe:
aljas proosztatarák.
Mi emberek pizszokul „furcsák”
vagyunk: gödrünk a túlvilág.*

Kálnoky László

*Csodáltam, mikor feleségével együtt
a szerkesztőségbe – nem jött, lebegett.
Madártoll-zenéje volt, éreztem:
tavaszi hársfa-lehelet.*

*Dobogott-e még a szíve? Nem tudom,
de a biztos-fehér mosoly
szomjasan áradt rám, mintha
egy ismeretlen forrás várná valahol.*

Kerepesi Anna barátom

*Félnem kellett, hogy eltörök
a keze, ha megszorítom.
Kicsi volt, zöldike-magány.
A legforróbb olvasóm.*

*Évről évre halkabb a szíve,
de nevetése nőtt. Keleti
arcán fölragyogtak egy testvéri
virág évezredei.*

Király Ági

*Tudtam, nem éli túl halálát
az új Berzsenyi Társaság.
Ő volt papnőnk és templomunk
nagy irodalmi megtéréseken át.*

*Reszketve fogtuk ujját,
mikor kórházba került. Ki énekelt több
népdalt? Várják az asszony-Godót
a megözvegyült költők.*

Kisebbik bátyám

*Legtöbbször csak hallgatott. Csupa
szív volt, s folyton verekedett.
Ukrajnában a partizánvadászok közül
ő maradt életben. Egy üzenetet*

*kellett gyorsan továbbitania.
Híradós. Itthon katonaszökevény.
Bujkált. Nem tudom, egyszer is
elgondolkodott-e sorsa naprendszerén?*

Kormos István

*Szívota-fújta a cigarettát,
vastag száj, torok-nevetés.
Utoljára, mikor fölhívtam,
vidáman: semmi vész,*

*hozd be holnap a kiadóba
az új finn fordításokat.
És messze, az óceánban
írja versét a delfin-csapat.*

Kristó Nagy Márta

*Szerette-szötte a versem
mintáit rejtelmesen.
Nem várt csodát. Tudta, úgyis
a ráké a győzelem.*

*Meglepetésekbe öltözött
ez az érzékenység-szépítette nő.
Álmomban néha hosszúszőrű,
fehér majombundában jön elő.*

Lantos Erzsébet

*És végül már fizettem – sofőrnek –, hogy
együtt töltsünk egy-két napot.
Senkinek még ilyen hatalmas nem volt
rajtam, senki így ki nem nyitott.*

*Tékozló lettem, én, az önző,
ékszereit én választottam neki,
hogy tovább ragyogjon. Így némultak el
hálátlanul a világ legszebb ajkai.*

Lelkes Dalma

*Otthagytam a színházat, mesélted,
(indult, megállt a busz) született egy lányom.
Versolvasások: Tolna, Zala, Somogy.
S ott feküdtél a kórházi ágyon.*

*Meghalhat felőletek az ember!
Ránk tépted az ajtót. A lábad hidegebb
lett, mint a csönd. Madarak, fák, felhők
örökölték mindenség-fényeidet.*

Mándy Iván

*Mindig azt mondta: verseid többet
árulnak el rólad együtt, mint külön-külön.
Én meg a nyakkendő, mégis
olyan részvevő alakjait köszönöm*

*neki. Ahogy fölnevetett a Lukácsban,
hátrahajolva. Egy-egy nőt megdicsért.
És kit áldhatnék rajta kívül a
magyar nyelv legmándysabb regényeiért?*

Mészáros Mihály

*Maga a humor! Németül, oroszul,
angolul ugrattuk mindig egymást.
Szobrai úgy megnőttek a Napban,
mint alkonyatkor a hegyhát.*

*Nem-halandónak hittem, de ő
azt gondolta (ez az én vigasz-fényem),
minek a jövő kis habjaira bízni,
melynek már ott úszik a tengerében?*

Nagy Attila

*Magas jegenye-barátom,
a Godot-ban Esztragon.
56: halálra ítélték, aztán
visszaengedett a hatalom*

*a színpadra. A Balatonnál
együtt raktuk a nyaralód.
Két szívroham. Beszélgetéseink
fövenyén hagytál mély lábnyomot.*

Nagybátyám, T. J.

*Díszátvirat tőle. Megjelent első
verseskönyvem, a Paradicsommadár.
Hahó, az ő nevével! Rá is hullott
a „dicsőségből” egy sugár.*

*Ezüst fejével, bajszával látta
az utcán feszíteni Devecser.
Öregebb vagyok, mint ő akkor,
agyamban János Jelenéseivel.*

Nagy Gáspár

*Sápadtan olvasta föl rövid
mondatait már Németh László szobor-
avatásán is. A kórházban még
fölhívtam. Régi szava, hol*

*tisztább, hol halkabb volt,
de szép: tisztelte a halált.
Nem tudom, lesz-e még költőnk,
aki ennyire önként adja meg magát?*

Nagy László

*Újra azt tanította, hogy a
világon első a szó, az ige.
Irgalmas villámokat szórt
rossz lábától a halántékáig mindene.*

*Az örök sarjadást hirdette ez a
hatujjú sámán: „Kötelességem,
hogy zöld lobbanásokat gyújtsak
az emberek sivatag-fejében!”*

Nagyobbik bátyám

*Tíz évvel volt idősebb nálam,
vértestvérem és idegen.
Öregkorára beteggé tette,
hogy feje nem az én fejem.*

*A közös családi sírköre
külön névtáblát kért magának. És
egy ködös, zúzmarás téli
délutánon cigányzenés temetést.*

Nemes Nagy Ágnes

*„Szeretsz, szeretlek, mily reménytelen”,
húzott szemfödőt a szerelemre.
Libidónk skorpió-természetét
tudósként leleplezve,*

*a dolgok és szavak, kő-logikák:
a megismerés glóriájában élt.
Segíteni akart. Engem is ítélőszéke elé
állított rossz metaforáimért.*

Németh László

*Nem láttam szemtől szembe, de
megmentő gondolatokat
ő tüzelt-izzított
éhező koponyám alatt.*

*Megváltást sugallt, új kort:
múlt-gazdag XX. századi.
Ikarusz-magyar, tört a Napba
s nem olvadtak le szárnyai.*

Nővérem

*Mindig sok volt a hódolója.
Nem csoda: hogyha nevetett,
az arca száz árnyalatban játszott,
meghökkenetek az emberek.*

*Apám elé az asztalra egyszer
egy zöld fiú revolvért dobott:
„Megölöm magam, ha nem mondja meg neki,
hogy a szerelemtől véres roncs vagyok!”*

Orbán Ottó

*Mindig ő lobogtatta a „legzseniálisabb”
írást, amint belépett a Belvárosiba.
Addig-addig nyúztuk a „remekművet”,
míg kiderült: neki van igaza.*

*Tajtékoztak a még soha-nem-létezett sorok,
de a tenger-mormolású szavak
mögött egyikünk se hallotta meg
az utolsó hullámokat.*

Parancs János

*Ott cigarettáztunk a Saint-Germain-
des-Prés-n, tömegben, hajnalig.*

*Mindig sötét tavú verseket
írt. Nem halászta ki reményeit*

azután sem, hogy hazajött.

*A végső semmin mosolyogva lépett
át valami természetes úr felé.*

Azt kérdezte: mitől féltek?

Pilinszky János

*„Ugye, hogy Vörösmarty? Ugye, hogy az
»és a nyomor gyámoltalan fejét
elhamvadt városokra fekteti«
a világ egész költészetét*

*elnémítja?” rohant le rögtön,
mikor először kezet fogtam
vele. És ő? Az ő rekviemjei isten
bárányaiért, kiket leöltek a kz-lágerokban?*

Ratkó József

*Büszkeség s barátság egy szívlökésben!
A történelmet ittuk Nagykállón vele.
Tudta, kik fölött jár, tudta, avar
és homok halottak életjele.*

*Bartók és Szophoklész a mérce.
Vádnak jött a világra. Valaki
belülről ég, de egy országot
büntetnek máglyán a szavai!*

Sadovszky Ottó barátom

*Gyerekkorom kék vadonában
ő volt Harasztin a másik indián.
Ostrom, bombázás, hullák. Kiment
Amerikába a háború után.*

*Szent Ágoston hitéről
beszélgettünk egy nyári éjszaka.
Az urnában biztos megihleti
az eredendő bűn tana.*

Sík Csaba

*Örökké fájt a feje.
Szerette Kassák Lajost.
Legnagyobb festőkről, szobrászokról
gyűjtött könyvtára neki volt.*

*Népdalok után mindig azt üvöltötte
gúny és önkínzás gyanánt:
„És a Csendes-óceánmál
véget érnek a csaták.”*

Szabó Lőrinc

*Verseim, mikor elolvasta,
kedvetlenül toltá elém:
„Lásd magad is, nincs ezekben
semmi költői remény.”*

*Megsértődtem, nem akartam
többé látni, hallani sem.
Akkor csöngött a telefon:
„Haragszol még? Gyere a jövő pénteken!”*

Szalay Géza barátom

*Mint egy tatár! Ha nevetett,
föltépődött az egész seb, Ázsia.
56-ban Svédország. És minden évben
hazahozta... De micsoda?*

*Nem tudom, mért szerettük úgy egymást.
Talán azért fiatal- s öregkoron át, hogy
egy este rám csörögjön a felesége?
„Most halt meg a barátod.”*

Szalay Lajos

*Puskás katonák. Bibliai
angyal- és ördög-mérte kín.
S a lovak, a lovak! Genézis.
Jézus király és Elohim.*

*Tüskésdrót, vér és szurony
roncs testekben. Háborút
rajzolt nekünk szelíden
a lángelme. Sírni tanult.*

Szécsi Margit

*A költő-Jeanne d'Arc, a szerelem-
máglya szentáldozata.
Megtalálta, akit keresett,
de nem lehetett az övé soha*

*teljesen. Ebbe halt bele.
Ha követem szárny-emeléseit,
táncoló hindu istennőt látok,
ahogy égbe ereszkedik.*

Szilágyi Domokos

*Egy éjszakát töltöttünk együtt
Kolozsvárott. Merev ideg
volt egész teste. A társaság
nélküle beszélgetett.*

*Mikor megtudtam, ott találták
a Szamos partján, bokrok alatt,
már biztos voltam: ő lett Erdélyben
a legkísértőbb és legszabadabb.*

Tóth Irén

*Háború, bomba dobta életembe,
tudathasadás vitte el.
Csodáltam, féloroszlányt, ki
törökszentmiklósi népdalokat énekel.*

*Imádtuk Istent, az erdőt, az
állatokat s testünk rejtjeleit.
Zöld iskoláskorom szerelem-tankönyve,
olvastak a halálomig.*

Török Endre

*Ki más született volna, hogy Tolsztojt,
Dostojevszkijt úgy megértse,
mint te? Életed velük cserélted föl
a titok-vérmes mindenségre,*

*és amit még azon túl is hittél:
az után korbácsolt a honvágy.
Messze-messze fehérlő partjaid
húztak a legközelebb hozzád.*

Váradi Éva

*New-Yorkban megfizetett érte,
hogy elhagytam. Első feleségem.
Én lettem a legeslegbűzősebb
ördögkan a feketemiséken.*

*Anyám is mocskolta, amiért
megszült. Vértő ajakkal és részeg-
tébolyultan átkozott reggelig
keresztfájáról ez a lélek.*

Veres Péter

*Tiszaugon láttam először
bajszát, miniszter-fokosát.
Nem volt kenyér. Lisztért utaztam
a nyárba-gyűrt Alföldön át.*

*Az épülő fahidat nézte:
dolgoztak katona-gyerekek.
Ingben, csizmában állt ott
az országos mélység felett.*

Veress Mihály

*Szegeden élt, hiába, mert
az ország nem adott helyet neki,
pedig párizsi tárlatokon is
föltűnők lehettek volna képei.*

*Évekig nem akarta a Madonnáját
nekem ajándékozni: félt,
hogy nélküle a szerelem
szétmorzsolja fekete kun fejét.*

Veress Pál

*Nem tudtam, hogy ő az őseember,
olyan, akit én keresek
magamban is és az időben,
mikor még isten lehetett*

*a homo sapiens. Ezért varázsolhatott
salakból eleven bálványokat.
Olyan volt, mint az ausztrál
sziklarajzok vadászái. Vagy még boldogabb.*

Weöres Sándor

*Kis alakot figyeltem egyszer:
tél volt, éjjel a pályaudvaron.
Nézte, nézte a menetrendet,
szellem vagy kabát? Nem tudom.*

*Akkor láttam, hogy ő az. Gyorsan
odaléptem: hova, Sanyi?
„Ma lett volna egy estem Pécssett.
De mások az én időm csillagai.”*